

พฤติกรรมการป้องกันตนเองในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและความพึงพอใจต่อคลินิกสุขภาพเกษตรกรในพื้นที่ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

พนทิพย์ พริกชูศม.*,ดารารัตน์ สำเภาสงฆ์วท.*,ชัยวุฒิ ขุนเจริญวท.*,นฤมล รักษายศวท.*

*สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 จังหวัดสงขลา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการป้องกันตนเองของเกษตรกรในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรต่อคลินิกสุขภาพเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบเจาะจงเป็นเกษตรกรที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทั้งที่ผ่านการเจาะเลือดตรวจคัดกรองและไม่ได้คัดกรองที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ที่ได้จากการสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีจับสลากตามสัดส่วนโดยใช้เกณฑ์ 30% จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่เข้าร่วมโครงการคลินิกสุขภาพเกษตรกร ในปี พ.ศ.2557 จำนวน 388 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ระหว่างเดือนมีนาคม – สิงหาคม 2558 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ Chi-square test ผลการศึกษาพบว่า 1) เกษตรกรส่วนใหญ่เพศชาย ร้อยละ 54.6 อายุเฉลี่ย 52 ปี จบการศึกษาต่ำกว่า ป.6 ร้อยละ 69.6 ประกอบอาชีพทำสวน/ทำไร่ ร้อยละ 90.2 รายได้เฉลี่ย 7,691 บาท ต่อเดือน เคยมารับบริการที่คลินิกสุขภาพเกษตรกร ร้อยละ 56.7 โดยได้รับการคัดกรองปีละครั้ง ร้อยละ 81.5 ได้รับการเจาะเลือดตรวจคัดกรองโดยใช้กระดาษทดสอบพิเศษ (Reactive Paper) ร้อยละ 57.2 พบว่ามีผลเสี่ยง/ไม่ปลอดภัย ร้อยละ 19.3 เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้สารเคมีกำจัดแมลง มากที่สุดร้อยละ 66.2 รองลงมาเป็นสารเคมีกำจัดวัชพืช ร้อยละ 33.8 เคยได้รับการอบรมเรื่องการใช้อุปกรณ์กำจัดศัตรูพืช ร้อยละ 40.2 หน่วยงานที่จัดอบรมให้มากที่สุดคือหน่วยงานเกษตร ร้อยละ 64.1 การแพ้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีน้อยเพียงร้อยละ 8.5 ส่วนใหญ่มีอาการเวียนศีรษะ มึนงง ร้อยละ 57.5 พฤติกรรมการรับประทานเพื่อลดสารพิษตกค้างในเลือดภายหลังฉีดสารเคมีกำจัดศัตรูพืช นิยมรับประทานน้ำมะพร้าวมากที่สุด ร้อยละ 55.0 รองลงมาเป็นสมุนไพรรางจืด ร้อยละ 21.3 2) พฤติกรรมการป้องกันตนเองของเกษตรกรในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ก่อนใช้ ขณะใช้ และหลังการฉีดพ่นสารเคมี ในภาพรวมมีพฤติกรรมป้องกันตนเองอยู่ในระดับดี คะแนนเฉลี่ย 2.78, 2.81 และ 2.72 ตามลำดับ (คะแนนเต็ม 3.00) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าเกษตรกรมีพฤติกรรมป้องกันตนเองที่ควรปรับปรุง ได้แก่ การไม่สวมแว่นตาขณะผสมสารเคมี, ผสมสารเคมีโดยใช้ปริมาณมากกว่าที่ฉลากกำหนด, ไม่ทำลายภาชนะที่บรรจุสารเคมีโดยนำไปฝังดิน และไม่ติดป้ายบอกเตือนถึงวันที่ฉีดพ่นสารเคมีในบริเวณแปลงที่ฉีดพ่น 3) ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อคลินิกสุขภาพเกษตรกร พบว่า โดยภาพรวมของขั้นตอนการให้บริการ, การบริการของเจ้าหน้าที่และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คะแนนเฉลี่ย 3.56, 3.65 และ 3.59 ตามลำดับ (คะแนนเต็ม 5.00) แต่เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีความพึงพอใจปานกลางในเรื่องการติดประกาศเกี่ยวกับขั้นตอนระยะเวลาการให้บริการ และมีความพึงพอใจน้อยในเรื่องความชัดเจนของป้ายประชาสัมพันธ์แสดงจุดบริการ

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมป้องกันตนเองของเกษตรกรในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ได้แก่ การได้รับการอบรมเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเพศของเกษตรกร ($p < 0.01$ และ $p < 0.05$ ตามลำดับ) โดยผู้ได้รับการอบรมมีพฤติกรรมป้องกันตนเองที่ถูกต้องมากกว่าผู้ไม่ได้รับการอบรม (ร้อยละ 30.2 และ 22.7 ตามลำดับ) และเพศชายมีพฤติกรรมป้องกันตนเองดีกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 39.7 และ 27.6 ตามลำดับ)

ข้อเสนอแนะ เนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่ภาคใต้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและใช้ยาฆ่าหญ้าเป็นหลัก ส่วนกลางควรพัฒนาชุดทดสอบสารเคมีกำจัดวัชพืชเพื่อให้เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้ทราบสถานการณ์การสัมผัสสารเคมีตกค้างในเกษตรกรกลุ่มเสี่ยงที่แท้จริงและในการเจาะเลือดตรวจคัดกรองสุขภาพเกษตรกรที่ใช้สารเคมี ควรคัดผู้ที่อาจจะทำให้ผลการตรวจเลือดเกิดความคลาดเคลื่อนในการแปลผลออกสำหรับการจัดบริการคลินิกสุขภาพเกษตรกรควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ขั้นตอนการมารับบริการ และติดตั้งป้ายคลินิกให้มีความชัดเจนขึ้น